

PRIREJANJE PLESOV ODRASLIH ZA OTROKE

Na praktičnih primerih štajerskih in prekmurskih plesov

BRANKO FUCHS

Na Slovenskem obstaja preko 200 otroških folklornih skupin, katerih naloga je, da poleg poustvarjanja otroškega izročila v svoj program vnašajo tudi ples odraslih. Teh plesov pa ne (z)morejo (niti ne bi bilo primerno) izvajati tako, kot so bili zapisani, in zato se vodje otroških folklornih skupin stalno srečujejo s težavo - kako ples odraslih ustrezno prilagoditi različnim starostim in plesnim zmožnostim otrok, ki jih imajo v svoji skupini. Da bi dobili vsaj skromen namig, kako ples primerno poenostavljati, navajam na primerih šamarjanke, mašarjanke, prekmurske zvezde (gospod-gospa), trojke in šoštarske nekaj zgledov.

Prilaganje plesov je razdeljeno največkrat na tri težavnostne stopnje. Opisi vsebujejo povzetke začetnega položaja in drže, potek plesa, morebitni govor ob učenju plesa; ponekod so dodana opozorila o stilnih posebnostih in potrebnih predvajah. Plesni opisi upoštevajo možnosti različnih primerov prilaganja plesov različnim starostim otrok in njihovim plesnim zmožnostim.

OPREDELITEV TEŽAVNOSTNIH STOPENJ

Prva (začetna) stopnja: Gradivo prve stopnje je primerno za predšolske otroke, otroke prvih treh razredov osnovne

šole ter za nekoliko starejše začetnike v folklornih skupinah.

Druga (osrednja) stopnja: Gradivo druge stopnje je primerno za otroke, ki aktivno sodelujejo v skupini vsaj tri leta oz. obiskujejo 4., 5. ali 6. razred osnovne šole in obvladajo osnove plesne tehnike.

Tretja (zahtevnejša) stopnja: Gradivo tretje stopnje je primerno za izkušene folklornike otroških folklornih skupin in otroke od 7. do 9. razreda osnovne šole, ki že dobro obvladajo osnove plesne tehnike.

Predlog otroških parnih drž (ki v prvih štirih oblikah predstavlja nadomestek za drže odraslih). Navedene so različne možnosti, in sicer od preprostejše do zahtevnejše:

1. Drža v položaju vštric. (Plesalec z desnico drži plesalkino levico. Drugi dve roki sta spuščeni ob telesu.)
2. Drža v položaju nasproti. (Stojita drug nasproti drugega. Držita se za nizko spuščeni roki. Plesalkina desnica prime plesalčevo levico, plesalkina levica pa plesalčevo desnico.)
3. položaju, ko sta plesalec in plesalka vštric, le da je plesalec obrnjen v nasprotno smer. (Držita se enako kot pri 2. različici.)
4. Drža za nadlakti. (Stojita drug nasproti drugega in se primeta za nadlakti. Plesalec prime z desnico plesalkino levo nadlaketo, z levico pa njeno desno nadlaketo. Plesalka z levico prime plesalca za desno nadlaketo in z desnico njegovo levo nadlaketo.)
5. Hrbtno-ramenska drža. (Plesalec drži plesalko ob pasu, ona ima položene svoje roke na plesalčevih ramah.)
6. Standardna drža. [Plesalec z desnico drži plesalko zadaj na hrbtu, ona položi levico njemu na desno ramo. Plesalčeva levica in plesalkina desnica sta skoraj iztegnjeni v levo (desno) in sklenjeni v višini plesalkinih ramen.]

PRIMERI PRILAGAJANJA PLESOV

MAŠARJANKA 15, ŠAMARJANKA 9, OBREŽI¹

Prva stopnja

Začetni položaj in drža: Pari so razporejeni po krogu. Drža v položaju vštric. Plešejo po krogu v levo. Začneta z zunanjo nogo.

Opis:

- 4 takti: štirje klecnjeni koraki s prikorakom naprej po krogu v levo. Pri četrtem koraku plesalca naredita pol obrata in preprimeta roki. Obrat naredita tako, da se obrneta drug proti drugemu.
- 4 takti: enako v drugo stran kroga.
- 8 taktov: vse ponovijo.
- 16 taktov: pari se na mestu obračajo s štirimi klecnjenimi koraki s prikorakom četrt obrata v levo in potem v

Parna vrtenica, kjer se plesalca držita "pod roke", je osnovna plesna prvina, ki bi jo morali dobro obvladati vsi člani otroških folklornih skupin. Na fotografiji je Otroška folklorna skupina Kresničke iz Osnovne šole Gustava Šilih iz Velenja.

(Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje otroških folklornih skupin, Šmartno pri Slovenj Gradcu, maj 2007.)

¹ Ramovš, M.: Polka je ukazana, Plesno izročilo na Slovenskem, Vzhodna Štajerska. Založba KRES, Ljubljana 1997, str. 193.

Plesi zapisani v Beli krajini so se pogosteje kot drugje po Sloveniji izvajali ob petju in so se pogosto plesali v kolu. Na fotografiji je Otroška plesna skupina Krog iz Maribora.
(Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje otroških folklornih skupin, Murska Sobota, maj 2007.)

desno nazaj do izhodišča. Plesalec začne korake delati nazaj, plesalka pa naprej.

Govor ob učenju plesa:

Prvi del melodije. Klec-korak-dva, klec-korak-dva, klec-korak-dva, klec-ob-rat, ...

Drugi del melodije. V-levo-četrt, ... v-desno-četrt ...

Didaktična predvaja: Izvedba koraka s prikorakom.

Druga stopnja

Začetni položaj in drža: Pari so razporejeni po krogu, plesalka je obrnjena z obrazom, plesalec pa s hrbtom v središče kroga. Drža v položaju nasproti. Pari z bočnimi koraki plešejo v levo in desno po krogu ter se obračajo na mestu.

Opis:

- 4 takti: štirje klecnjeni bočni koraki z bočnim prikorakom po krogu v levo.
- 4 takti: štirje klecnjeni bočni koraki z bočnim prikorakom po krogu v desno.

Urejenost otroških folklornih skupin je za ustrezen prikaz izročila prav tako pomembna kot urejenost odraslih folklornih skupin. Na fotografiji je otroška folklorna skupina iz Zgornje Ložnice.
(Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje otroških folklornih skupin, Slovenska Bistrica, maj 2007.)

- 8 taktov: vse ponovijo.
- 16 taktov: pari se na mestu obračajo s štirimi klecnjenimi bočnimi koraki z bočnim prikorakom četrta obrata v levo in potem v desno nazaj do izhodišča. Oba začneta z desno nogo.

Tretja stopnja:

Ples po zapisu. Vodja skupine prebere ples iz knjige naključno izbranemu paru in par postavi v njun začetni položaj in držo. Zatem vodja izbere soplesalko in demonstrira ples v celoti. Ples ponovi že prej izbrani par. Vodja razloži večjo in manjšo napako, nato demonstrira šamarjanko.

Besedilo: Le pridi, le pridi, sem sama doma, ker oča pa mati v toplice sta šla ...

TROJKA, HOTIZA²

Prva stopnja

Začetni položaj in drža: Plesalec, obrnjen v smer plesne poti, se oprime "pod roko" v komolčnem pregibu s plesalkama na svoji levi in desni strani. Plesalki sta s hrbtoma obrnjeni v plesno smer. Plesalec prične z desno nogo naprej, plesalki z levo nazaj.

Opis:

- 4 takti: osem korakov trojke naprej v plesni smeri.
- 4 takti: osem korakov trojke nazaj v plesni smeri.
- 8 taktov: vse se ponovi.
- 16 taktov: trojka se v drugem delu obrača v desno in levo stran na mestu.

Druga stopnja

Začetni položaj in drža kot zgoraj. Zgornjemu opisu v drugem delu dodamo parne obrate.

Dodatek k opisu plesa: 16 taktov se plesalec s plesalkama na mestu obrača, in sicer se prime z desno plesalko "pod roko" in se v štirih korakih zavrti za pol obrata v desno, nato pa z levo plesalko "pod roko" v štirih korakih pol obrata v levo. Prosta plesalka sama teče okoli plesalca v obratni smeri para. Plesalec izmenjuje plesalki do konca melodije.

Tretja stopnja

Začetni položaj in drža kot zgoraj.

Opis:

- 4 takti: trije trikoraki trojke naprej, četrti poudarjeni trikorak na mestu.
- 4 takti: trije trikoraki trojke nazaj, četrti poudarjeni trikorak na mestu.
- 8 taktov: vse se ponovi.
- 16 naslednjih taktov je enakih drugi stopnji.

2 Ramovš, M.: Polka je ukazana, Plesno izročilo na Slovenskem, Prekmurje in Porabje, Založba KRES, Ljubljana 1996, str. 39.

Govor ob učenju plesa (tretja stopnja):

Prvi del melodije: tro-ko-rak, tro-ko-rak, tro-ko-rak, bum-bum-bum, ...

Drugi del melodije: v des-no če-trt, v le-vo-če-trt, ...

Didaktične predvaje: izvedba korakov v hoji naprej (korak s prikorakom).

GOSPOD GOSPA 9, GOSPOD GOSPA ALI
PREKMURSKA ZVEZDA, BELTINCI³

Prva stopnja

Prvi del izvajajo v sklenjenem krogu. Obrnjeni so z levim bokom v središče kroga.

Opis:

Začnši z notranjo nogo naredijo dva počasna koraka in tri hitreje naprej po krogu, nato se s sedmimi hitrimi koraki nazaj vrnejo v izhodiščni položaj. To še enkrat ponovijo in se ob koncu postavijo v pare tako, da sta plesalec in plesalka vstřic, le da je plesalec obrnjen v nasprotno smer. Držita se za nizko spuščeni roki (plesalkina desnica prime plesalčevo levico, plesalkina levica pa plesalčevo desnico). Sledi drugi del - parna vrtenica v desno. Plesalec začne z levo nogo, plesalka pa z desno.

Druga stopnja

Plesalci so v parih postavljeni v krog. Plesalci so z levim bokom obrnjeni v središče kroga, plesalke z desnim. Drža v položaju nasproti. (Stojita drug nasproti drugega. Držita se za nizko spuščeni roki. Plesalkina desnica prime plesalčevo levico, plesalkina levica pa plesalčevo desnico.)

Opis:

Začnejo z notranjo nogo in naredijo dva počasnejša bočna koraka s prikorakom in tri hitreje bočne korake s prikorakom v središče kroga, sledi pa sedem hitrih bočnih korakov s prikoraki iz središča kroga do izhodišča. To se še enkrat ponovi.

V drugem delu se plesalca primeta za nadlakti in plešeta vrtenico v desno. Plesalec začne z levo nogo, plesalka pa z desno.

Tretja stopnja

Približevanje zapisu. Pari se primejo v standardno držo. Plesalci so z levim bokom obrnjeni v središče kroga, plesalke z desnim.

Opis:

Vsi začnejo z notranjo nogo in naredijo dva počasna bočna koraka s prikorakom in predhodnim klecem in tri hitreje bočne korake brez kleca v središče kroga, sledi pa sedem hitrih bočnih korakov iz središča kroga do izhodišča. To še enkrat ponovijo.

V drugem delu ostanejo v isti drži in plešejo parno vrtenico na mestu (cvajšrit), pri kateri naredijo v štirih korakih en obrat.

Stilne posebnosti: klecnjeni koraki, nagibanje telesa pri prvih dveh korakih s predhodnim klecem in mehka vrtenica.

Govor ob učenju plesa: Prvi del melodije: Ta-ra, ta-ra, t-t-t-t-t ...

ŠOŠTARSKA 15, ŠOŠTARSKA ALI
ŠOUŠTARSKA 1, BELTINCI⁴

Prva stopnja

Prvi del. Plesalci so v nesklenjenem krogu, obrnjeni z obrazi v središče kroga. Ponazarjajo sukanje drete (leva roka je klobčič, desnica navija), sledi zamah z rokami nazaj (do odročanja nazaj). To ponovijo trikrat in se ob koncu postavijo v pare.

Drugi del. Drža v položaju, ko sta plesalec in plesalka vstřic, le da je plesalec obrnjen v nasprotno smer. Plešeta parno vrtenico v desno, oba začneta z desno nogo.

Druga stopnja

Prvi del. Pari so postavljeni v krog. Plesalci so z levim bokom obrnjeni v središče kroga, plesalke z desnim. Plesalec kleči na desnem kolenu, plesalka stoji pred njim. Plesalka se opre z desno nogo njemu na koleno. Geste rok so enake prvi stopnji.

Drugi del. Plesalca se držita za nadlakti in plešeta parno vrtenico v desno, oba začneta z desno nogo.

Tretja stopnja

Izvajajo ples po zapisu (varianta A): V prvem delu trikrat vključno z zamahom nakazujejo navijanje drete, v drugem delu pa v standardni drži plešejo dvokoračno vrtenico v desno. Plesalec začne z desno nogo, plesalka z levo.

Dodatne možnosti

- Izvajajo ples po zapisu (varianta B): Trikrat nakažejo zabijanje cvekov (žebļjev) v čevelj in ob tem zamahnejo. Drugi del je enak.
- Izvajajo ples po zapisu (varianta C): Plesalec z levico prime čevelj plesalke, ki se dotika njegovega levega kolena, z desno roko nakazuje šivanje, nato pa močno zategne šiv do odročanja. Še dvakrat ponovi, plesalka pa ima med tem roke položene na svojem desnem kolenu in opazuje plesalca. Drugi del je enak zgornjemu opisu.
- Povežejo vse tri variante.

³ Ramovš, M.: Polka je ukazana, Plesno izročilo na Slovenskem, Prekmurje in Porabje, Založba KRES, Ljubljana 1996, str. 79.

⁴ Ramovš, M.: Polka je ukazana, Plesno izročilo na Slovenskem, Prekmurje in Porabje, Založba KRES, Ljubljana 1996, str. 169.